

Regionalny Program Operacyjny
Województwa Podlaskiego
na lata 2014-2020

Stanowisko Pozarządowych Organizacji Ekologicznych

Polska Zielona Sieć

Białystok - Kraków 2013

Białowiecki Park Narodowy

Celem stanowiska jest zapewnienie pełniejszej realizacji zasady zrównoważonego rozwoju w Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2014-2020. Stanowisko wypracowane zostało w oparciu o rekomendacje wypracowane podczas warsztatów dotyczących włączenia pozarządowych organizacji ekologicznych w proces programowania funduszy UE na poziomie regionalnym. Przy opracowaniu stanowiska wykorzystano również wyniki analizy dotyczącej Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 w aspekcie zrównoważonego rozwoju oraz zawarte w analizie rekomendacje na kolejny okres. Adresatem stanowiska jest odpowiedzialny za przygotowanie RPO Urząd Marszałkowski oraz inni partnerzy zaangażowani w proces programowania - ma ono posłużyć jako punkt wyjściowy do debaty dotyczącej wykorzystania RPO w latach 2014-2020 dla rzeczywistej realizacji zrównoważonego rozwoju regionu.

Koordynowany przez Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć proces włączania organizacji ekologicznych w programowanie RPO jest realizowany we wszystkich 16 województwach w ramach projektu „Fundusze Europejskie dla zrównoważonego rozwoju - partycypacja społeczna w programowaniu przyszłego okresu budżetowego po 2013” przy wsparciu Szwajcarii ze środków szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 Stanowisko Pozarządowych Organizacji Ekologicznych

Organizacje pozarządowe, mając na uwadze trwające prace nad opracowaniem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 (RPO WP), wyrażają swoje stanowisko na temat warunków ramowych, jakie stworzone zostać powinny dla wdrażania środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego w nowej perspektywie finansowej. Spełnienie warunków zarysowanych w niniejszym stanowisku zagwarantuje efektywne wykorzystanie funduszy UE na rzecz rzeczywiście zrównoważonego rozwoju województwa, powodując, że przedsięwzięcia wspierane w RPO WP realnie poprawią jakość środowiska regionu oraz będą wychodzić naprzeciw globalnym, regionalnym i lokalnym wyzwaniom środowiskowym, poprawiając jakość środowiska regionu, a tym samym jakość życia społeczeństwa. Wdrożenie opracowanych przez nas rekomendacji przyczyni się również do wzrostu transparentności i efektywności wydatkowania środków publicznych, w tym także w wymiarze środowiskowym.

Formułując nasze stanowisko bierzemy pod uwagę aktualne potrzeby i wyzwania związane z efektywnym korzystaniem z zasobów naturalnych, przeciwdziałaniem utracie różnorodności biologicznej i zmianom klimatu oraz adaptacją do tych zmian. Opieramy się na analizach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 w kluczowych środowiskowo obszarach, alokacji środków i sposobu wdrażania tego programu, w tym w kontekście zasady zrównoważonego rozwoju. Odnosimy się również do dokumentów, które w pracach nad nowym RPO WP się pojawiły.

Stanowisko nasze ma z założenia charakter postulatów dotyczących istotnych środowiskowo kwestii, które naszym zdaniem powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie w zapisach RPO WP i późniejszych uszczegółowieniach tego dokumentu. Charakter ten zdeterminowany jest między innymi przez niezakończone dyskusje nad budżetem UE na lata 2014-2020 oraz ostatecznym podziałem środków na regionalne programy operacyjne, kształtem Umowy Partnerstwa, linii demarkacyjnych pomiędzy programami regionalnymi a pozostałymi krajowymi programami operacyjnymi oraz intensywnymi pracami nad samym RPO WP, powodującymi częste zmiany w dokumentach programowych.

Niniejsze stanowisko zostało wypracowane w gronie pozarządowych organizacji działających na terenie woj. podlaskiego, zajmujących się aspektami szeroko pojętej ekologii i ochrony środowiska (nie tylko stricte „organizacji ekologicznych”).

RPO WP 2014-2020 jest przygotowywany równoległe z aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego, której treść jest upubliczniona i poddana konsultacjom społecznym, w związku z tym niniejsze stanowisko dotyczące perspektywy 2014+ opiera się z dużej mierze na analizie zapisów strategii.

W kontekście prac nad RPO WP i jego późniejszymi uszczegółowieniami organizacje pozarządowe stwierdzają jak poniżej. Definicja zrównoważonego rozwoju pojawiła się w RPO WP 2007-2013 w aspekcie Strategii Europa 2020: „Rozwój zrównoważony (*sustainable growth*) - wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej”, jednak ta definicja nie jest stosowana konsekwentnie w różnych częściach dokumentu.

Jako cel główny RPO WP 2007-2013 określono „zwiększenie tempa wzrostu gospodarczego i tworzenie nowych, pozarolniczych miejsc pracy przy poszanowaniu i zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu” (w obszarach: inwestycje, turystyka, przedsiębiorcy).

Powyższe zapisy traktować należy jako deklaracje, gdyż dotychczasowa praktyka, tj. poszczególne projekty dofinansowane w ramach RPO WP, wykazała, że projekty dotąd dofinansowane w małym tylko stopniu przyczyniły się do zrównoważonego rozwoju naszego regionu.

Wizja województwa podlaskiego w 2030 r., nakreślona w Strategii Rozwoju WP, to „województwo zielone, otwarte, dostępne i przedsiębiorcze”. Już na pierwszym miejscu pojawia się tu nawiązanie do przyrody, dalej rozwinięte jako „zielona kraina”, której percepcję należy utrzymywać jako regionu wyjątkowego i unikalnego, stanowiącego podstawę do rozwijania zielonych (ekologicznych) specjalizacji. Jako istotny walor rozwojowy wskazuje się możliwość rozwijania zielonych innowacji i usług.

Aby te szczytne deklaracje nie pozostały w sferze teorii, konieczne są konkretne działania realnie wspierające zrównoważony rozwój i promujące proekologiczne przedsięwzięcia (projekty), żeby na koniec kolejnego okresu programowania nie powrócił wniosek podobny do tego z obecnego tekstu strategii: „położenie geograficzne, walory przyrodnicze oraz wielokulturowość regionu nie

przekładają się na atrakcyjność turystyczną, a to właśnie „zielona” turystyka była przecież przez długie lata przedstawiana jako remedium na bolączki podlaskiej wsi.

Aby rozwój regionu był faktycznie zrównoważony i promował „zielone” przedsięwzięcia, rekomendujemy:

- przy ocenie projektów wprowadzenie we wszystkich osiach priorytetowych, we wszystkich działaniach, kryteriów znacząco podnoszących ocenę projektów wykazujących realne korzyści ekologiczne oraz projektów strictly prośrodowiskowych,
- przy ocenie projektów promowanie w punktacji działań skierowanych bezpośrednio na ochronę bioróżnorodności, przeciwdziałanie zmianom klimatu, działania towarzyszące edukacji ekologicznej, skierowane do otoczenia (społeczności lokalnych, odbiorców, klientów, itd.),
- przy projektach „biznesowych” punktowanie działań odpowiedzialnego biznesu w żadnym stopniu nie niszczących zastanego środowiska w miejscu inwestycji,
- zapewnienie odpowiednio wysokich alokacji środków na działania związane z ochroną środowiska, które umożliwią realne rozwiązanie zidentyfikowanych problemów.

Środki dostępne dzięki RPO mogą realnie kształtować zrównoważony rozwój regionu jedynie pod warunkiem poważnego potraktowania tego tematu, położonego przede wszystkim na metodykę oceny poszczególnych projektów, a nie traktowanego jedynie jako hasło umieszczone w dokumentach strategicznych ze względu na wymogi KE i poprawność polityczną. Konieczne jest więc umiejętne dobranie kryteriów wyboru projektów, wskaźników oraz alokacji środków.

Nowe narzędzia RLKS (Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność) oraz ZIT (Zintegrowane Inwestycje Terytorialne) dają szansę na realny zrównoważony rozwój regionalny, poprzez realizację przemyślanych, zintegrowanych, wieloaspektowych, włączających społeczność lokalną przedsięwzięć.

W strukturze Instytucji Zarządzającej RPO WP 2007-2013 przewidziano stanowisko Menedżera ds. zrównoważonego rozwoju, odpowiedzialnego za utrzymywanie bieżących kontaktów z przedstawicielami organów środowiskowych oraz organizacji ekologicznych, którzy będą uczestniczyć w pracach Komitetu Monitorującego oraz z którymi będą konsultowane kwestie środowiskowe dotyczące przygotowania, oceny i realizacji projektów w ramach RPO. Jeśli podobne stanowisko ma funkcjonować również od 2014 r. należy zapewnić bardziej aktywne działanie tej osoby, aby jej obowiązki były wykonywane bardziej efektywnie.

Indywidualne Projekty Kluczowe (tryb pozakonkursowy) przewidziane do realizacji w RPO WP 2007-2013 rezerwowały znaczną część alokacji, a jak pokazała praktyka ich realizacja przyniosła beneficjentom wiele problemów i opóźnień. Rekomenduje się ograniczenie liczby projektów kluczowych na rzecz projektów wybieranych w trybie konkursowym. Projekty kluczowe powinny być dopuszczalne jedynie w wyjątkowych sytuacjach doskonale i jednoznacznie uzasadnionego strategicznego interesu regionu, z zachowaniem rygorów prośrodowiskowych i zasady zrównoważonego rozwoju.

Przy konstruowaniu systemu kryteriów oceny należy zwrócić szczególną uwagę na niedopuszczenie do stosowania kryteriów nieobiektywnych, to jest takich, które nie pozwalają na jasny i jednoznaczny osąd.

Zasadne byłoby również wprowadzenie monitoringu i oceny deklarowanych we wnioskach efektów środowiskowych i społecznych w okresie trwałości przedsięwzięcia.

Należy stworzyć jawny rejestr projektów dostępny w internecie, gdzie każdy mógłby się zapoznać z krótką charakterystyką dofinansowanych działań, jak również z zakładanymi rezultatami oraz efektami społecznymi i ekologicznymi.

W przypadku opóźnień w realizacji lub małego zainteresowania daną kategorią projektów należy prowadzić wsparcie dla beneficjentów (realizatorów projektów i potencjalnych przyszłych aplikantów). Małemu zainteresowaniu powinny przeciwdziałać działania informacyjne i promocyjne, pomoc beneficjentom w przygotowaniu wniosków oraz zmiany proceduralne ułatwiające dostęp. Rezygnacja z danego rodzaju projektów lub przesunięcia alokacji powinny być absolutną ostatecznością, stosowaną dopiero po wykorzystaniu wszystkich innych możliwych sposobów zachęcenia do korzystania ze wsparcia.

Informacje na temat RPO, procedur, konkursów, itp. powinny być publikowane w internecie w przejrzystej formie, gdyż stosowana dotychczas procedura zamieszczania jedynie urzędowych dokumentów (uchwał, raportów, itd.) jest dla większości osób nieposiadających profesjonalnej wiedzy niezrozumiała i nieprzystawalna.

Niezależnie od tego, wszystkie dokumenty i informacje związane z programowaniem, przygotowywaniem RPO, jego kolejnych wersji, uszczegółowień, itd. powinny być jawne i łatwo dostępne w internecie. Dotyczy to również materiałów Komitetu Monitorującego, przy czym pożądana byłaby bardziej aktywna postawa członków KM reprezentujących poszczególne środowiska branżowe, m.in. przedstawiciela ekologicznych organizacji pozarządowych. Aby to ułatwić zasadne jest wsparcie ich działalności ze środków pomocy technicznej, chociażby poprzez zwrot kosztów podróży związanych z pracą na rzecz KM, finansowanie zleconych przez nich ekspertyz i opinii, itp.

Zmiany RPO powinny być ograniczone do minimum, a przy ich wprowadzaniu konieczna jest każdorazowa analiza efektów społecznych i ekologicznych, w przypadku zaś zmian wynikających z przeglądu śródkresowego – strategiczna ocena oddziaływania na środowisko. Zmiany te powinny być również szeroko konsultowane.

Postulujemy:

1. W działaniach na rzecz potencjału i konkurencyjności regionu:

- włączenie społeczności lokalnych jako partnerów/inwestorów tworzących i korzystających z profitów jakie przyniosą inwestycje OZE (spółki, spółdzielnie, itp.),
- wsparcie innowacji produktowych na bazie surowców naturalnych, np. konopi, szczególnie na obszarach chronionych,
- eliminowanie konfliktów wynikających z lokalizacji terenów inwestycyjnych na obszarach cennych przyrodniczo.

2. W działaniach na rzecz przedsiębiorczości i aktywności zawodowej należy promować zielone miejsca pracy.

3. W działaniach na rzecz kompetencji i kwalifikacji:

- wsparcie specjalizacji i produktów regionalnych/lokalnych, rolnictwa ekologicznego, edukacji ekologicznej,
- przywracanie starych technologii w nowym ujęciu,
- przywracanie starych zawodów kreujących niszowe produkty i miejsca pracy,
- wsparcie potencjału i kwalifikacji NGO,
- wsparcie edukacji ekologicznej na wszystkich etapach edukacyjnych, szczeblach: od przedszkola do uczelni wyższych i po osoby starsze.

4. Działania użyteczności publicznej:

- wspierać i angażować w ochronę środowiska osoby pełnoletnie opuszczające domy dziecka i pogotowia opiekuńcze,
- wzrost zatrudnienia interwencyjnego,
- wsparcie istniejącej działalności gospodarki społecznej,
- wykorzystanie potencjału ekologicznego regionu,
- włączenie społeczności lokalnych w proces decyzyjny dot. ich środowiska życia.

Wybrane obszary tematyczne

1) Efektywność energetyczna i OZE

W opinii ekologicznych organizacji pozarządowych funkcjonuje nadal zbyt mała liczba odnawialnych źródeł energii (OZE), co może się wiązać z brakami legislacyjnymi polskiego prawa, ale również z brakiem odpowiedniego wsparcia inwestorów. Konieczne jest zbudowanie atrakcyjnych narzędzi wsparcia nowych instalacji OZE, z preferencją form prawnych, w które włączone byłyby społeczności lokalne (firmy, spółdzielnie, NGO, itp.); powinno to być skorelowane z preferencyjnymi kredytami, np. NFOŚiGW, WFOŚiGW, BOŚ. Istotne jest także wsparcie tworzenia lokalnych grup producentów OZE. Inwestycje związane z OZE powinny być skorelowane z aktywizacją obszarów wiejskich, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w ocenie projektów.

Prowadzone na przestrzeni minionych lat inwestycje nie przykładają wagi do oszczędności energii na etapie eksploatacji, co najlepiej widać przyglądając się kupowanemu ze środków UE wyposażeniu (np. kolorowe drukarki laserowe na bieżące potrzeby), nieuzasadnionemu z racji funkcji, jakim ma służyć. Podczas oceny projektów należy zwrócić szczególną uwagę na zasadność zakupu wyposażenia pod kątem efektywności energetycznej (we wszystkich osiach priorytetowych). Symptomatyczny jest brak oszczędzania energii w instytucjach rządowych i samorządowych (otwieranie okien w sezonie grzewczym, nieuzasadnione używanie klimatyzacji, długotrwale zapalone światło w nieużywanych lub rzadko używanych pomieszczeniach) – zasadne byłoby promowanie metod ograniczania zużycia energii podczas eksploatacji pomieszczeń, np. poprzez stosowanie odpowiedniej automatyki, systemów zarządzania energią. Ten problem wynika często z braku nawyków oszczędzania energii, którym należy przeciwdziałać prowadząc kampanie informacyjne i edukacyjne, najlepiej połączone z instrumentami finansowymi.

Nowe budynki użyteczności publicznej powinny spełniać standardy budownictwa pasywnego lub przynajmniej energooszczędnego, parametry te powinny być uzyskane również przy modernizacji istniejących budowli, co byłoby praktycznym wkładem w realizację polityki wzrostu efektywności energetycznej oraz wytyczyłoby wzorcową ścieżkę dla innych inwestorów, dając jednocześnie dobry przykład i pokazując wiodącą rolę administracji publicznej.

Niezbędna jest kampania informacyjna/edukacyjna dot. oszczędności energii, OZE oraz skutków środowiskowych produkcji energii z różnych źródeł, jak również dotycząca efektywności i wpływu na środowisko urządzeń zasilanych różnymi rodzajami energii. W projektach związanych z energetyką należy promować wykorzystywanie naturalnie występujących roślin do potrzeb energetyki, np. wierzba, trzciny; korzystne jest pozyskiwanie surowca energetycznego z zabiegów ochronnych obszarów chronionych, np. odkrzaczenia obszarów podmokłych (vide Biebrzański Park Narodowy).

Biebrzański Park Narodowy

Należy promować rozwiązania prawne i techniczne zmierzające do wykorzystania do celów energetycznych roślin rodzimych o wysokim przyroście biomasy, np. konopi (korzystanie z rozwiązań zachodnich).

Konieczne jest wsparcie przetwórci pasz, linii produkcji biopaliw dla rolników, powinno to być skorelowane z liberalizacją przepisów dot. przetwórstwa.

Wspierać należy tworzenie w odpowiednich lokalizacjach kompostowni z odzyskiem gazów i ciepła, szczególnie na terenach wiejskich, gdzie powstają duże ilości odpadowej biomasy. Wspierać i promować należy także pozyskiwanie ciepła z lokalnych źródeł odnawialnych i ograniczanie współspalania.

Inwestycje termomodernizacyjne powinny być prowadzone z preferencją wykorzystania materiałów naturalnych (słoma, konopie, glina, itp.), co miałyby dodatkowy efekt edukacyjny i wpływałyby na promocję naturalnych materiałów budowlanych oraz nowatorskich rozwiązań architektonicznych. Upowszechnianie energooszczędnych rozwiązań budowlanych powinno być prowadzone na możliwie największą skalę.

OZE powinny być wykorzystywane do produkcji energii zarówno do zasilania sieci elektrycznych, jak również ogrzewania i chłodzenia.

Do OZE nie należy jednak podchodzić bezkrytycznie, postulujemy wykluczenie z finansowania RPO budowy farm wiatrowych lub pojedynczych wiatraków jeżeli inwestycja jest realizowana na terenie Natura 2000 lub w jego otulinie.

Wspierana powinna być wymiana źródeł ciepła na bardziej przyjazne środowisku, szczególnie OZE.

Najbardziej efektywnie energetycznie rozwiązania powinny być stosowane przede wszystkim w transporcie i budownictwie oraz funkcjonowaniu instytucji użyteczności publicznej, co powinno być obligatoryjne w projektach dofinansowanych ze środków RPO (kryterium dopuszczające).

Wsparciu powinny podlegać strategie niskoemisyjne, budownictwo energooszczędne i pasywne, budownictwo z materiałów naturalnych (słoma, konopie, glina), proekologiczny transport, działania na rzecz ograniczenia niskiej emisji.

W celu realnej implementacji założeń polityki wzrostu efektywności energetycznej należy odpowiednio ustalić wskaźniki realizacji celów:

- zmniejszenie średniego zapotrzebowania na energię o co najmniej 30% w obiektach modernizowanych,
- prowadzenie monitoringu ilości energii zaoszczędzonej w wyniku realizacji projektów termomodernizacyjnych, z zastosowaniem audytu energetycznego przed i po realizacji inwestycji, jako obligatoryjnej procedury ujętej wśród kosztów kwalifikowalnych projektu.

Koszty kwalifikowalne projektów termomodernizacyjnych powinny obejmować również działania informacyjne i edukacyjne, skierowane zarówno do użytkowników i interesantów obiektów, jak i otoczenia zewnętrznego, społeczności lokalnej.

Patrząc perspektywicznie na cały okres programowania do 2020 roku zapisy RPO powinny uwzględniać wsparcie dla prosumenckiej energetyki odnawialnej. Konieczne jest zniesienie barier administracyjnych i stworzenie odpowiedniego systemu wsparcia oraz realizacja pilotażowych i pomostowych programów dotacji dla mikroinstalacji OZE oraz dla mikrosieci i systemów magazynowania energii. Mogłoby to zostać wprowadzone w życie poprzez wyodrębnione działanie tematyczne RPO, związane z finansowaniem zakupu i montażu mikroinstalacji OZE przez wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz poprzez określenie podkategorii projektów złożonych, premiowanych w systemie oceny wniosków za ekonomiczne efekty integracji mikroinstalacji z systemami magazynowania energii (bez „mechanicznego” premiowania np. za większą liczbę technologii OZE i większą liczbę partnerów).

Należy szczególnie wesprzeć inwestycje w modernizację infrastruktury sieciowej – zarówno przebudowę sieci w celu ograniczenia strat, jak również rozwój inteligentnych sieci energetycznych i instalację mikroźródeł energii u konsumentów energii. To właśnie tworzenie nowej grupy małych producentów (prosumentów) pozwoli ograniczyć straty sieciowe, szczególnie na odcinkach sieci średniego i niskiego napięcia. Działanie to wymaga jednak budowy infrastruktury umożliwiającej „wpięcie” w sieć mikro i małych źródeł rozproszonych.

2) Ochrona przyrody, różnorodności biologicznej i edukacja ekologiczna

Obszary w których bioróżnorodność jest największa (parki narodowe i krajobrazowe, obszary Natura 2000) są niedoceniane przez ludność lokalną, brak jest skutecznych przedsięwzięć, które by ten stan rzeczy zmieniły, co jest wyzwaniem dla nowego okresu programowania. Problem świadomości ekologicznej mieszkańców lokalnych i turystów dotyczy również obszarów przylegających do terenów chronionych, które często posiadają również bardzo wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe.

Sama edukacja ekologiczna nie zlikwiduje konsekwencji wynikających z ograniczeń wynikających z rygorów ochronnych na obszarach przyrodniczo cennych, co spotyka się z wrogim nastawieniem lokalnych społeczności. Aby wyeliminować ten problem niezbędne są finansowe rekompensaty dla rolników za utrudnienia i utracone korzyści wynikające z ograniczeń.

Analiza wniosków składanych w RPO WP 2007-2013 w osi priorytetowej VI pokazuje że samorzady nie są zainteresowane projektami dot. bioróżnorodności, m. in. z powodu braku prefinansowania - nie chcą blokować środków, które mogą wykorzystać na inne cele, traktowane bardziej priorytetowo (drogi, remonty, infrastruktura). Ograniczeniem jest też konieczność wniesienia wkładu własnego.

Należy zauważyć, że nawet obszary zdefiniowane w RPO WP 2007-2013 jako najbardziej zaniedbane i wymagające szczególnego wsparcia, związane z potrzebami inwestycyjnymi samorządów, jak np. gospodarka odpadami, nie miały proporcjonalnej do potrzeb alokacji środków.

Brak zaliczkowania oraz konieczność wniesienia wkładu własnego są również podstawową barierą w korzystaniu ze środków RPO przez organizacje pozarządowe, które prowadzą w większości działalność nieodpłatną i nie nastawioną na zysk, opierając się w dużej mierze na pracy wolontariuszy.

Aby zrekompensować bardzo małą ilość wniosków i zrealizowanych przedsięwzięć przyrodniczych w latach 2007-2013, w przyszłym okresie programowania należy odpowiednio zwiększyć alokację środków na ten cel oraz zaprogramować bardziej atrakcyjne warunki dla realizatorów projektów.

W okresie 2013-2020 w RPO WP należy uwzględnić:

- prowadzenie efektywnych działań kształtowania świadomości ekologicznej społeczności lokalnych,
- kampanię na rzecz postrzegania przez społeczności lokalne walorów przyrodniczych regionu jako potencjału dla zrównoważonego rozwoju lokalnego,
- działania zmierzające do poprawy jakości składanych wniosków dot. bioróżnorodności, np. wsparcie eksperckie finansowane z pomocy technicznej,
- znaczące zwiększenie środków na kanalizację, oczyszczanie ścieków i gospodarkę odpadami,
- modernizację urządzeń melioracyjnych, która powinna być prowadzona tylko na potrzeby retencji wód,
- nie można uwzględniać w dofinansowaniu z RPO odbudowy melioracji (często jest to odtwarzanie starych rozwiązań, które są już przestarzałe i niezasadne),
- wsparcie retencjonowania i oczyszczania deszczówki, wykorzystanie wody deszczowej,
- wsparcie budowy małych zbiorników retencyjnych o funkcji antyerozyjnej i zwiększającej różnorodność biologiczną,
- prowadzenie renaturalizacji terenów zalewowych,
- prowadzenie informacji o emisji niskiej, przedsięwzięcia jej zapobiegające,
- odpowiednie przygotowywanie miejscowych planów zagospodarowania – umiejscowienie punktów emisji w odpowiednich lokalizacjach,
- postępowanie z odpadami zgodnie z określoną hierarchią,
- monitoring dzikich wysypisk odpadów,
- zagospodarowanie odpadów z rolnictwa do kompostowania (odpady organiczne, kiszonki, siano, itp.),
- wykluczenie finansowania ze środków RPO inwestycji w przemysłowy tucz świń powyżej 150 tuczników,
- „zieloną infrastrukturę”,
- wsparcie działań na rzecz ochrony i zwiększania bioróżnorodności i aktywnej edukacji ekologicznej,
- podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa w zakresie świadczeń ekosystemowych i wszystkich profitów wynikających ze środowiska naturalnego,
- wsparcie działań na rzecz zachowania i poprawy świadczeń ekosystemowych,
- uzupełnianie działań twardych o działania miękkie – edukacyjne i informacyjne,
- aktywizację społeczną na rzecz ochrony najbliższego środowiska naturalnego.

Żubry w Białowieżskim Parku Narodowym

Dobrą zmianą w stosunku do poprzedniego okresu programowania jest wprowadzenie do RPO środków EFS, które umożliwią realizację projektów „miękkich”, nieinwestycyjnych. Środki EFS powinny zostać wprowadzone do osi priorytetowej RPO dotyczącej ochrony środowiska, jako źródło finansowania kampanii informacyjnych i edukacyjnych towarzyszących projektom

infrastrukturalnym, a przede wszystkim stanowiącym odrębne działania z zakresu edukacji ekologicznej. Edukacja ekologiczna powinna być traktowana jako przekazywanie wiedzy o środowisku naturalnym, jego wartości i sposobach ochrony, a także zdobywanie umiejętności i kompetencji zawodowych w sektorze zielonych miejsc pracy. Premiowane powinny być dziedziny postrzegane jako najbardziej aktualne oraz problemowe, tj. m.in. proekologiczna gospodarka odpadami, zarządzanie energią, postrzeganie środowiska naturalnego przez społeczności lokalne, ochrona najbardziej wartościowych i narażonych na degradację terenów przyrodniczo cennych.

Edukacja ekologiczna powinna towarzyszyć przedsięwzięciom wspieranym we wszystkich osiach priorytetowych, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

3) Gospodarka wodno-ściekowa i gospodarka odpadami

Analiza okresu 2007-2013 nasunęła następujące wnioski, m.in.:

- symboliczne w skali regionu i potrzeb inwestycje w gospodarkę ściekową i odpadową,
- zaniedbana selektywna zbiórka odpadów, pomimo deklaracji samorządów składanych od wielu lat oraz działań edukacyjnych NGO skierowanych do władz i mieszkańców,
- problem z budową kanalizacji na obszarach wiejskich, przy rozproszonej zabudowie, szczególnie w pobliżu dolin rzek i jezior,
- promowana budowa spalarni odpadów bez poważnej analizy kosztów, korzyści i strat.

W okresie 2014-2020 należy:

- rozważyć zmianę metod oceny projektów dot. gospodarki ściekowej, która umożliwiłaby budowę kanalizacji w miejscach cennych przyrodniczo, pomimo niewielkiej ilości przyłączy do gospodarstw, przy czym trzeba znacząco zwiększyć środki na kanalizację i oczyszczanie ścieków,
- wspierać budowę wodociągów wyłącznie wraz z kanalizacją,
- promować odejście od budowy powierzchni utwardzonych, np. betonowych czy brukowanych parkingów, szczególnie na terenach zurbanizowanych, na rzecz powierzchni przepuszczalnych w aspekcie zagospodarowania wód opadowych i odciążenia sieci kanalizacyjnej, co przyczynia się również do programu adaptacji do zmian klimatu,
- wspierać i promować budowę małych zbiorników retencyjnych, również na terenach miejskich,
- zwiększyć alokację na wsparcie gospodarki odpadami, z uwzględnieniem najbardziej przyjaznych środowisku metod i całościowych kosztów (finansowych, społecznych, ekologicznych) – wybierane do dofinansowania powinny być projekty najbardziej efektywnie wykorzystujące materiały możliwe do recyklingu oraz wykazujące się największą efektywnością energetyczną i kosztową, poddawane szerokim konsultacjom społecznym,
- dopuszczać jedynie postępowanie z odpadami zgodnie z ustaloną hierarchią
- uruchomić dofinansowanie budowy oczyszczalni przydomowych (np. poprzez projekty składane przez gminy),
- prowadzić monitoring dzikich wysypisk odpadów.

4) Zrównoważony transport (miejski, kolejowy, rowerowy)

Transport i sieć dróg jest tematem kluczowym i priorytetowym dla większości samorządów, co ma odzwierciedlenie w alokacjach RPO. Aby jednak zapewnić rozwiązania transportowe zgodne z zasadą ekorozwoju, postuluje się:

- zwrócenie większej uwagi na wsparcie budowy ścieżek rowerowych w miastach oraz łączących lokalizacje turystyczne,
- zintensyfikowanie odbudowy kolei - potrzebne jest realne wsparcie modernizacji linii kolejowych,
- prowadzenie promocji zrównoważonego transportu,
- wspieranie budowy centrów przeładunkowych,
- „TIRy na tory” jako jedyny ratunek dla przeładowanych i zniszczonych podlaskich dróg tranzytowych dla ciężkiego transportu towarowego,
- wspieranie tworzenia wypożyczalni rowerów, ścieżek rowerowych, systemów park'n'ride, bike'n'ride,
- prowadzenie rewitalizacji linii kolejowych,
- wspieranie rowerowego transportu w miastach,
- uwzględnianie ruchu turystycznego w planowaniu ruchu kolejowego (rozkład jazdy, przewóz rowerów).
- wspieranie działań na rzecz rozwiązań eliminujących i łagodzących negatywne oddziaływanie infrastruktury transportowej na środowisko (np. eliminacja ruchu tranzytowego z obszarów cennych przyrodniczo, ograniczanie użytkowania dróg przebiegających przez obszary cenne tylko do potrzeb lokalnych i turystycznych).

5) Rekomendacje dla nowego RPO w zakresie dostępności środków i działań przewidzianych w nowym RPO dla organizacji pozarządowych.

Organizacje pozarządowe w bardzo ograniczonym zakresie są w stanie realizować projekty infrastrukturalne, bowiem ich domeną są działania „miękkie” w których realizacji wykazują dużą sprawność i efektywność (znacząco większą niż podmioty rządowe, samorządowe czy prywatne). Zasadne jest więc wykorzystanie umiejętności NGO przy prowadzeniu działań informacyjnych, edukacyjnych i upowszechniających ochronę środowiska, towarzyszących projektom inwestycyjnym, w szczególności dotyczącym infrastruktury transportowej, energetycznej, odpadowej i wodno-kanalizacyjnej. Korzystne byłoby punktowanie w projektach partnerstw inwestorów z trzecim sektorem .

W celu realnego umożliwienia korzystania przez NGO ze środków RPO konieczne jest ułatwienie finansowania i montażu finansowego projektów, bez czego udział NGO w wykorzystaniu środków RPO nie będzie większy niż w poprzedniej perspektywie finansowej, a więc bardzo niski.

Konieczne jest:

- umożliwienie prefinansowania projektów,
- uruchomienie systemowego wsparcia funduszy krajowych w zakresie finansowego wkładu własnego (np. WFOŚiGW, NFOŚiGW, środki samorządowe),
- ograniczenie konieczności przygotowywania kosztownej dokumentacji (np. studium wykonalności, projekty architektoniczne) na etapie składania wniosku, ujęcie kosztów przygotowania dokumentacji w katalogu kosztów kwalifikowalnych,
- wprowadzenie dwustopniowej procedury aplikacyjnej (1 stopień – wniosek uproszczony bez załączników wymagających kosztownego przygotowania, 2 stopień – wnioski ocenione pozytywnie na 1 stopniu z kompletem dokumentacji i załączników),
- uwzględnienie realnych kosztów koordynacji i prowadzenia merytorycznego i administracyjnego projektów, w szczególności projektów nieinwestycyjnych,
- promowanie partnerskiego, oddolnego podejścia wzorowanego na filozofii programu LEADER, np. poprzez podejście Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność, poprzez stworzenie w RPO WP odpowiednich narzędzi.

Reasumując, organizacje pozarządowe postulują aby zasada zrównoważonego rozwoju została w RPO WP 2014-2020 uwzględniona na wszystkich poziomach wdrażania, przede wszystkim poprzez faktyczne wprowadzenie kryteriów realnie weryfikujących projekty pod względem ekologicznym. Alokacje na działania prośrodowiskowe muszą realnie odpowiadać potrzebom, a w osi priorytetowej dotyczącej stricte ochrony środowiska powinny zostać zwiększone, aby zrekompensować niedobory okresu 2007-2013. RPO WP powinien uwzględniać specyfikę trzeciego sektora i dostosować warunki dostępu do możliwości organizacji pozarządowych.

Lista organizacji sygnatariuszy stanowiska:

1. Piotr Znaniński, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju „Agro-Group”, ul. Ciepła 19A, 15-472 Białystok
2. Ryszard Sachoń, Członek Zarządu, Stowarzyszenie Alternatywnych Sportów Rekreacji i Turystyki „Integra”, Strękowa Góra 24, 16-075 Zawady
3. Eugeniusz Wiśniewski, Prezes Zarządu, Podlaskie Stowarzyszenie Agroturystyczne, Kolonia Kuryły 3, 16-100 Sokółka,
4. Paweł Pogorzelski, Wiceprezes Zarządu, Lokalna Organizacja Turystyczna „Brama na Bagna”, Strękowa Góra 24, 16-075 Zawady
5. Tomasz Liniewicz, Prezes Zarządu, Lokalna Grupa Działania „Brama na Bagna”, ul. Legionowa 9, 18-300 Zambrów
6. Andrzej Demianowicz, Prezes Zarządu, Fundacja Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych, ul. Sienkiewicza 22, 15-092 Białystok
7. Gosia Kijak-Olechnicka, Prezes Zarządu, Kobieteria - Stowarzyszenie Inicjatyw Kobięcych, ul. Zagórna 35a m.9, 15-820 Białystok
8. Małgorzata Grabowska-Snarska, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie „Okolica”, ul. Pułaskiego 113/47, 15-337 Białystok,
9. Jerzy Zembrowski, Prezes Zarządu, Polskie Stowarzyszenie Ochrony Jeży „Nasze Jeże”, ul. Gen. Andersa 5, 15-124 Białystok
10. Krzysztof Jurczak, Stowarzyszenie Ptaki Polskie, ul. Dolistowska 21, 19-110 Goniądz
11. Marcin Adam Wróbel, Prezes Zarządu, Fundacja Towarzystwo Ulepszania Świata, ul. Promienna 2, 15-720 Białystok
12. Tomasz Przemysław Spizewski, Prezes Zarządu, Universal Ecology Specjalistyczna Spółdzielnia Socjalna, ul. Browarowa 38, 15-573 Białystok
13. Michał Kozłowski, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie Uroczysko, ul. Nowy Świat 56, 16-030 Supraśl
14. Bartłomiej Wolfram, Fundacja Zielone Płuca Polski, ul. Dojlidy Fabryczne 23, 15-554 Białystok
15. Marcin Stoczkiewicz, Członek Zarządu, Fundacja ClientEarth Poland, Al. Ujazdowskie 39/4, 00-540 Warszawa
16. Małgorzata Górńska, Członek Zarządu, Fundacja Greenmind, ul. Kaleńska 7 m.33, 04-367 Warszawa
17. Dariusz Bukaciński, Prezes Zarządu, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, ul. Odrowąża 24, 05-270 Marki k. Warszawy
18. Zbigniew Szcześniak, Prezes Zarządu, Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne Tilia, ul. Bydgoska 7, 87-100 Toruń
19. Katarzyna Ruszała, Prezeska Zarządu, Stowarzyszenie EKOSKOP, ul. Strzelnicza 15/9, 35-103 Rzeszów
20. Krzysztof Smolnicki, Prezes Zarządu, Fundacja Ekorozwoju FER, ul. Białoskórnicza 26, 50-132 Wrocław
21. Krzysztof Gorczyca, Prezes Zarządu, Towarzystwo dla Natury i Człowieka, ul. Głęboka 8a, 20-612 Lublin
22. Jakub Szumin, Prezes Zarządu, Federacja Zielonych Gaja, ul. 5 Lipca 45, 70-374 Szczecin
23. Karolina Baranowska, Wiceprezeska Zarządu, Stowarzyszenie Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”, ul. Zielona 27, 90-602 Łódź
24. Joanna Furmaga, Prezeska Zarządu, Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć, ul. Sławkowska 12, 31-014 Kraków

Białystok - Warszawa, czerwiec 2013

Opracowanie: Piotr Znaniński

Korekta i redakcja: Anna Krawczyk

Copyright © Polska Zielona Sieć 2013

Cytowanie oraz wykorzystanie danych empirycznych jest dozwolone za podaniem źródła.

Niniejsza publikacja została wydana na papierze ekologicznym Cyclus Print, wyprodukowanym w 100% z makulatury, bez użycia chloru ani innych szkodliwych chemikaliów wybielających, z dbałością o niskie zużycie wody.

skład i druk: Wydawnictwo MIP Proxima Corp, Kraków, wrzesień 2013

Nakład: 50 egz.

Związek Stowarzyszeń **Polska Zielona Sieć**

jest ogólnopolską organizacją pożytku publicznego
zrzeszającą organizacje ekologiczne działające w największych miastach Polski.

Naszym celem jest rozwój w zgodzie z naturą.
Budujemy obywatelskie poparcie dla zrównoważonego rozwoju.

Tworzymy mechanizmy społecznej kontroli wydatkowania publicznych funduszy.
Monitorujemy wydatkowanie funduszy europejskich pod kątem oddziaływania na środowisko i rozwój poszczególnych sektorów gospodarki - transportu, energetyki, gospodarki odpadami, gospodarki wodnej.

Promujemy odpowiedzialne zachowania konsumenckie poprzez zwiększenie wpływu konsumentów na jakość produktów oraz politykę globalnych korporacji.

Wspieramy zrównoważony rozwój krajów Globalnego Południa oraz społeczeństwo obywatelskie w Europie Wschodniej.

Aktywnie działamy dla Natury, Człowieka i Rozwoju.

Główne programy Polskiej Zielonej Sieci to:

Kampania Kupuj odpowiedzialnie! www.ekonsument.pl

Akcja dla Globalnego Południa www.globalnepoludnie.pl

Program Dla klimatu www.dlaklimatu.pl

Fundusze dla zrównoważonego rozwoju www.ekoprojekty.pl

Zielone partnerstwo w Europie Wschodniej www.zielonasiec.pl

Wiele z naszych działań opiera się na aktywności organizacji regionalnych, które wspierają inicjatywy obywatelskie na rzecz ochrony środowiska. Współpracujemy również z organizacjami krajowymi i międzynarodowymi.

Organizacje członkowskie PZS:

- Federacja Zielonych „Gaja” / Szczecin
- Fundacja Biblioteka Ekologiczna / Poznań
- Fundacja Ekorozwoju / Wrocław
- Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła” / Łódź
- Społeczny Instytut Ekologiczny / Warszawa
- Stowarzyszenie „Ekoskop” / Rzeszów
- Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne Klub Gaja / Bielsko-Biała/Wilkowice
- Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju „Agro-Group” / Białystok
- Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne „Tilia” / Toruń
- Towarzystwo dla Natury i Człowieka / Lublin

Polska Zielona Sieć jest członkiem międzynarodowych sieci NGOs:
CEE Bankwatch Network, SFTEAM, Clean Clothes Campaign.

jak również krajowych sieci organizacji pozarządowych:

OFOP, Grupy Zagranica, Koalicji Sprawiedliwego Handlu, Koalicji Klimatycznej, Koalicji Polskich POE na rzecz Funduszy UE oraz Koalicji Clean Clothes Polska.

Więcej informacji na: www.zielonasiec.pl

ul. Sławkowska 12, 31-014 Kraków
tel./fax: +48 12 431 28 08
e-mail: info@zielonasiec.pl